

V očigled volilnemu gibanju v Istri.

Pred vsem moramo naglašati, da se naši bodoči poslanci ne smejo razvrščati po kastah ali po poklihu gotovega števila volilcev. Neumestna — da ne rečemo nič drugega — bi bila zahteva: mi hočemo toliko odvetnikov in toliko svečnikov, učiteljev, županov, poljedelcev, trgovcev itd.

Te besede so iz članka, objavljenega pod gorenjim naslovom v 247. številu „Edinosti“. Slovesno izjavljamo, da se strinjamo s temi besedami. In vendar je neki govornik na zaupnem shodu v Dekanih izjavil v govoru, kakor bi ravno učiteljstvo hotelo deliti poslance po stanovih. Dotičnemu govorniku je odgovorilo učiteljstvo že na shodu samem. A da nam ne bi javnost očitala slabega namena, dovolite, naj navedemo tudi tu, kaj je dalo učiteljstvu povod, da je prišlo do prepričanja, da bi bilo koristno slovenskemu narodu v Istri, ako bi sedel tudi ljudskošolski učitelj v deželni zboru. Povodi so sledeči:

1. Slovensko ljudskošolsko učiteljstvo v Istri deluje v vseh onih družtvih, ki delujejo v prosepah blaginje našega naroda v Istri. Kjer je le katero izmed teh družtev, tam je tudi slovenski učitelj njega ud; in če hočemo le nekoliko nepristransko soditi, bi morali priznati, da mnogim takim družtvom so ravno ljudskošolski učitelji ustanovitelji, mnogim duša vsega društvenega delovanja in mnoga bi prenehala biti isti hip, ko bi jih zapustilo učiteljstvo. Zaraditega je učiteljstvo prišlo do spoznanja, da je stan, ki toliko deluje v blagor in napredek našega naroda, gotovo toliko sposoben in vreden, da ima svojega zastopnika v deželni zboru.

2. Vsak poslanec bi moral poznati narodne in gospodarske razmere v deželi in še posebe v okraju, ki ga zastopa. Kdo naj pa vse to bolj pozna, nego ljudskošolski učitelj, ki je med ljudstvom od prvega svojega službenega nastopa pa do konca svojega službovanja? Na kratko rečeno: z njim živi z njim umira! In ravno služba ljudskošolskega učitelja je taka, da zahteva od njega poznanje razmer vsake posamezne družine, ako hoče le količkaj uspešno delovati. Kdor pozna razmere posameznih družin, pozna gotovo tudi razmere in potrebe vsega kraja in okraja.

3. Ljudskošolski učitelji so deželni uslužbenci, akoravno jih nadzoruje država, ker plačevati jih mora dežela. Dežela je delodajalec in učiteljstvo delojemalec. Deželni zbor je zaradi tega ona oblast, ki odločuje glede deželnih šolskih zakonov, t. j. dela pogodbe med delodajalcem in delojemalcem. Pomislimo, dali je možno misliti realno pogodbo med tema, ako se nikdar ne dogovorita? — Ravno tako se godi z dosedanjimi deželnimi šolskimi zakoni, ki so jih največkrat sestavili, razpravljali in sklepali možje, ki niso vedeli, ni kake dolžnosti ni kake potrebe ima ljudskošolski učitelj.

Ti razlogi so privedli slovensko ljudskošolsko učiteljstvo do tega, da je postavilo svojemu kandidatu, ako bo izvoljen, sledeče naloge:

1. Samoobsebi je umljivo, da mora biti kandidat neomajljiv in zvest Slovenec in Slovan, zato mu bo vedno in vedno se potezati in boriti za koristi slovenskega in hrvaškega naroda v Istri. Slovanski narod v Istri je večinoma kmetovalskega stanu in zato bo našega kandidata dolžnost, da doseže, kolikor možno, agrarne koristi in izboljšanja.

2. Naš narod je zaostal kulturno za drugimi, t. j. napredovati ne more tako hitro kakor drugi. Kaj je povod in vzrok temu? Po mnenju učiteljstva ni drugega vzroka nego ta, da je naš narod premalo izobražen in poučen. Vzroka da mu pomanjkuje izobrazbe in pouka, je pa iskati le v tem, da našemu narodu primanjkuje prilike za naobrazbo, t. j.: našemu narodnemu pomankuje šol. Italijani v Istri imajo na skupne deželne stroške še preveč ljudskih šol (v Buzetu imajo za 40 otrok dvo-razrednico), realni gimnazij v Pazinu, kmetijski zavod v Poreču, licej v Pulju; in iz deželne blagajnice podpirajo celo „Lego nazionale“! A mi Slovani nimamo niti dovolj ljudskih šol; in še kjer so, so prenapolnjene, da ni možno dosežati pravice uspeha. Zato bo našemu kandidatu, ako bo izvoljen, v dolžnost, da prouči vso našo deželo v namen, da bo vedel, koliko

novih ljudskih šol nam je potreba, da zve ktere ljudske šole je potreba razširiti in da bo to zahteval ob primerni priliki v deželni zboru. Tudi mora zahtevati, da nam dežela ustanovi in vzdržuje enak kmetijski zavod, kakršnega vzdržuje za Italijane. In ker po mnenju učiteljstva ne potrebujemo realnega gimnazija in liceja, da se nam v odškodnino za to ustanovi primerno število obrtnih in trgovskih šol itd., da ne bomo v šolskem oziru nikdar zapostavljeni za našimi sodeželani.

3. Enaka dolžnost bo skrbeti našemu poslancu za to, da bo naš jezik enakopraven italijanskemu v vseh deželnih in drugih uradih.

4. Premnogokrat šolstvo ne more donášati ljudstvu prave koristi, ker učiteljstvo ne more delovati, kakor bi moralo; ovirajo ga razne zapreke, ki so mnogokrat v samih šolskih oblastih in mnogokrat tudi v samih šolskih zakonih, n. pr. državni zakon sili otroke v šolo s kaznijo, a deželni šolski zakon jim otežuje pot v šolo s takami. Vse take stvari bo moral naš kandidat, premisliti in če bo potreba posvetovati se z narodom in učiteljstvom, kako je škodljivo odpraviti ter zahtevati tudi izboljšanje v tem oziru. Zamujati ne bo smel nobene prilike, ker, kar je enkrat zamujeno je navadno izgubljeno za vedno. Mi hočemo, da je učitelj-poslanec podoben čebeli, ki dannadan donáša voska in medu v narodni čebeljak.

5. Umeje se, da bo učitelj-poslanec odgovoren za svoje delovanje slovenskemu narodu v Istri, a poleg tega tudi še posebe ljudskošolskemu učiteljstvu.

Mislimo torej, da je dovolj razvidno iz teh podatkov, da učiteljstvo nikakor nima namena, da bi poslance delilo po kastah, pač pa je prepričanja, da je neizogibna potreba, da so vsi slovanski poslanci v Istri edini, ker, kakor hitro bi se delili v dve stranki, bi bilo to usodno za stvar našega naroda v Istri. Zaraditega smo videli, da se je učiteljstvo v prvi vrsti zoperstavilo onim, ki hočejo sejati razdor med našim narodom v Istri in vidimo, da vztrajno tudi vzdržuje ta odpor.

Nočemo za sedaj dalje pisati, samo prosimo slovensko-javnost, naj nas nepristransko sodi.

Družba sv. C. in M. in „Südmarka“.

Dne 13. t. m. je imela družba sv. C. in M. v Ptujju svojo 23. glavno skupščino. Nemški šovinisti so se vedli sirovo in pozdravljali skupščinarje s kamenjem in jajci. Tako so oskrnili sami sebe in svojo kulturo.

Iz tajniškega poročila.

Ker nam primanjkuje prostora, moremo iz obširnega poročila tajnika dr. Gr. Žerjave podati le najvažnejše.

Preteklo leto se je družba preustrojila na znotraj in se pripravila za delo v večjem stilu in še nikdar se ni delalo v družbi s tolikim napredkom ko lani. Družbin delokrog se je razširil, družba podpira tudi izobraževalno delo in v kratkem se bo ustanovila na njeno inicijativno obrambna gospodarska organizacija.

Minulo leto je družba vzdrževala 15 otroških vrtecev s 17 oddelki. Obiskovalo jih je 914 otrok, 425 dečkov in 489 deklic. Boj za narodno vzgojo mladine je prišel že tako daleč, da se izkušna nasprotnik zvičajno polastiti otrok v 3. in 4. letu in jim vcepiti mržnjo do materinščine. Zato so otroški vrteci za družbo velike važnosti. Družba je zato minulo leto izpopolnila učila, izdala tiskano navodilo za vrtnarice in jim naročila, da goje najožje stike z delavskimi starši. Družbinih šol je sedaj 5 z 10 razredi, v katerih je bilo lani 1081 otrok; vsega skupaj odgaja tedaj naša družba do 2000 otrok. Najtrdnejše pozicije ima družba v Trstu, kjer obiskuje družbine šole 787 otrok, 390 dečkov in 397 deklic. Učni uspehi so izvrstni. Zato se bo delalo še za razširjanje tržaških šol. Neugodne so razmere v šentrupertski šoli, kamor zahaja le 63 dečkov in 137 deklic. Vzrok slabemu obisku je pomanjkanje pravice javnosti. Šola na Muti dobi 2. razred in se nastavi posvetno učiteljsko moč. Šola dobi pravico javnosti. Na družbinih za-

vodih deluje 55 učnih oseb, in sicer: 4 posvetni učitelji, 4 posvetne učiteljice, 17 šolskih sester, 15 posvetnih vrtnaric in končno 5 veroučiteljev. Družbeno vodstvo je v preteklem letu kot nekak prehod do definitivne uredbe izboljšalo plače in se bo poskrbelo za pokojninski sklad. Družba ima v načrtu celo vrsto zavodov in podpor, o čemer pa se še javnosti za sedaj ne more obvestiti. Podružnic je danes 168, od katerih jih deluje 139, 29 pa jih je spečih. Na Kranjskem 10, na Štajerskem 6, na Primorskem 3. Na Koroškem jih spi 10. Nekatere podružnice spe že več let; zadnji čas je ponehalo z delom le pet podružnic (1 na Kranjskem, 1 na Štajerskem in 3 na Koroškem). Oživel pa je 33 podružnic, ustanovilo se je 13 novih podružnic. Vseh družbinih članov je okrog 8000. Na to je tajnik pohvalil nekatere podružnice zbog njih marljivega delovanja. Zahvalil se je družbinemu uradništvu in časnikarstvu za sodelovanje in pomoč.

Dohodki in izdatki.

Iz poročila blagajnika g. Hudovernika posnemamo sledeče podatke.

V upravnem letu 1907 je bilo:
Prejemkov K 95.151-03 (lani K 63.983-78)
Izdatkov „ 76.160-67 (lani „ 54.676-99)

Račun glavnice z dne 31. grudnia 1907. znaša K 8.133-86. Gotovina blagajnice z dne 31. grudnia 1907. znaša K 10.856-50.

Družbeno imetje l. 1907.:

Aktiva	K 214.270-64
Pasiva	„ 214.228-62
Čisto imetje	K 192.842-02

Ako primerjamo letošnje

imetje	K 192.842-02
z lanskim	„ 169.687-64
se je letos pomnožilo za . . .	K 23.154-38

Slučajnosti.

Sprejme se resolucija v principu, da se nastavi potovalni učitelj družbe. Tov. učitelj Vrabl nasvetuje, naj bi se vsi večji darovi izkazovali v družbinem koledarju, zato ker dostikrat sicer oficialna podružnica spi, nabirajo pa vendar člani. Naj bi se nadalje založile vžigalice žveplenke za domačo rabo kakor so po kmetijskih hišah. Pri prodaji razglednic, slatine itd. naj bi se upoštevalo bolj trgovsko stališče.

Volltve.

Po dogovoru z zastopniki podružnic se je zedinila kandidatna lista in se je volilo z vzklikom v odbor prošta Gregorja Einspielerja, Luko Svetca, Fr. Órnagoja in dr. Ernsta Dereanija; v nadzorništvo so se volili dr. Hešič, dr. Majaron, prof. Scheinigg, dr. Müller, dr. Ravnihar; v razsodišče župnik Ražun, Karel Šavnik, dr. Triller, notar Kogej, dr. Tekavčič.

* * *

Da bo primera med družbo sv. C. in M. in med „Südmarko“ lažja, navajamo o zadnji nekaj podatkov.

Glavno zborovanje „Südmarke“ v Beljaku.

Udeležilo se ga je do 300 udeležencev raznih društvenih podružnic. Društveni predsednik dr. Khull je povedal, da daje „Südmarka“ stipendije juristom, ki hočejo postati uradniki na Slovenskem; nadalje skrbi „Südmark“ s posebnimi tečajji, da se priučijo nemški uradniki slovenščini. V Št. Ilju je nakupila „Südmark“ 20 posestev in naselila 19 švabskih kmetijskih rodovin s 122 glavami. Javno se je priznalo, da nameravajo Nemci ponemčiti vse kraje ob železnici iz Špilsfelda v Maribor. Poudarjala se je nujna potreba nemške parcelacijske banke in bojkotiranje slovenskih izdelkov in slovenskih trgovcev. Za naseljevanje se je določil znesek 50.000 K. Zborovanje je pozdravil naučni minister Marchet.

Statistični podatki o „Südmarki“.

S 1. avgustom 1908 je štel to nemško napadalno društvo 547 podružnic (+ 156) in 49.667 članov (+ 11.492). Na Štajerskem se je ustanovilo 31 novih podružnic. Knjižnice ima sedaj „Südmark“ 97 (+ 19), v katerih je 99.415 knjig (+ 11.485). Zanimivo je poročilo o delovanju potujočih 3 agentov za „Südmark“: imeli so skupno 345 predavanj o namenu in pomenu „Südmarke“. Sad njihovega dela je tudi zgoraj navedeno število novih ustanovitev. Naseljevalni odsek je nakupil v celem 12 posestev; na jezikovnih mejah (ponajveč v Št. Ilju) je „Südmark“ doslej nakupila 700 oralov zemljišča. Dohodkov je bilo skupno 262.485 K 64 vin., stroškov 180.557 K 55 vin.,

imetja ima društvo 554.221 K 10 vin. Narodni kolek jim je vrgel 27.201 K 91 vin. dohodkov, nabiralniki 19.601 K 38 vin., slavnosti 24.274 K 72 vin., darovi občin 5103 K 54 vin., deželnih odborov, štajerskega, nižje-avstrijskega in koroškega, skupno 1000 K, abiturientski darovi 2027 K. Podpor in posojil se je dalo skupno 105.450 K 15 vin.

150.000 kron.

Toliko je votal občni zbor „Südmarke“ za ponemčevanje spodnještajerskih Slovencev in zlasti za nakup slovenskih posestev na jezikovni meji. Na tem zborovanju se je zlasti poudarjalo, da se v murski dolini in vzhodni Štajerski kaže lep napredek v delovanju „Südmarke“. Podpira se zlasti nemške trgovce in obrtnike, ter zagrizene nemške kulturonošce, ki jim nosijo Slovenci svoj zaslužek ter tako nehote podpirajo svoje najhujše nasprotnike.

Šolska mizerija za Slované.

Ne samo pri nas, ampak tudi drugje trpijo Slovani najgroznejšo, najnekulturnejšo ter za našo državo in ošabno nemštvo najstrahotnejšo bolečino: Ne dajo jim šol za deco. Nemci tega nočejo, vlada pa tudi ne! Hujše to ko na Turškem!

Tako čitamo v praškem listu „Den“ interesantne slike o šolski mizeriji v nekaterih krajih, kjer vladajo sinovi nemške „kulture“. Na Dunaju, v tej domeni „krščanskih“ Nemcev, je videti po ulicah na stotine in stotine čeških roditeljev, ki hodijo s svojo deco po Dunaju in ne najdejo svoje šole. Saj ona privatna Komenskega šola zadostuje komaj za neizdaten odstotek vse šolske dece.

V Ervenicah, opavskem predmestju, vedejo Čehi od zdavnaj heroičen boj za svoje pravice. Šol tudi nimajo. Sedaj so starši na zaupnem shodu dne 13. avgusta 1908 sklenili proglasiti vesoljni javnosti sledeče: „Za nobeno ceno ne pošljemo svojih otrok v nemške šole, kakor tudi ne na privatne češke, marveč vztrajamo v boju tako dolgo, da bo cela šolska ureditev odgovarjala sedaj veljavnim zakonom. Ne sprejmemo niti javnega šolskega poslopja na stroške „Ustředni Matice Školske“ v Pragi, marveč zahtevamo učitelje in šole z javnega denarja.“

Ustavljajmo zasebno domače poučevanje popolnoma! Vztrajamo pri stavki zaradi nemarnosti šolskih uradov bodisi tudi vse prihodnje leto, dokler ne dosežemo pravice.

Vobče proglašamo po besedah Karla Havlička Borovskega:

Le grozite nam, le zapirajte se proti nam, le zapirajte nas, izdajalec naše češke stvari, a mi se ne odrečemo svojemu pravu! Šolske urade pozivljamo, naj našo zadevo rešijo takoj na podlagi prava, sicer bomo nastopali proti uradam in nasprotnikom češke šole tako, kot se nastopa proti nam!“ Kdaj se bo končal ta kulturni škandal!

Ravno tako bi bilo dobro pri nas!

Srednješolski vestnik.

** „Društvo slovenskih profesorjev“ v Ljubljani ima o božiču svoj občni zbor za III. leto svojega poslovanja. Za to priliko sprožim nekoliko opazk in nasvetov.

1. V formalnem oziru priporočam odboru naj ne pozabi, kar nam je obljubil na lanskem obnem zboru, da nam omogoči zborovanje brez strahu: dopoldne moramo končati vse. Enkrat na leto se shajamo v večjem številu, da se pogovorimo o svojih težnjah. Naj se nas ne sili, da hitimo, marveč naj se nam da prilika, da vsestransko pregledamo svoje stanje brez naglice, ki nas dela nejevoljne in razdražljive. Ni dovolj, da ta ali oni predlog odglasujemo; važnejše se mi zdi, da iz skupnega razgovora őrpmamo ono moralno silo, ki za sprejetimi predlogi stoji in po njih dela: vsi za enega, eden za vse. To je možno le po temeljiti debati, ki dramatičneno, vzpodbuja slabšice in utrjuje krepke.

2. V stvarnem oziru glede dnevnega reda mora stati seveda v ospredju realiziranje slovenskega srednješolstva, s čimer so v zvezi slovenske učne knjige in suplentsko vprašanje, ki trka na duri. Poleg tega omenjam ob tej priliki še eno točko, ki je vredna našega uvaževanja: material, oziroma način, kako se vstopa v srednje šole. Pri nas je velik nedostatek, ki ga toliko ne občutijo druge narodnosti, zlasti ta, ker nimamo trgovskih in obrtnih šol, sploh strokovnega šolstva. Zato vsak, če količkaj more, poizkuša svojo srečo v prvi vrsti na zavodih, ki so mu na razpolago. Drugič: Današnji sprejemni izpiti v I. razredu